

nında bulunan Zeyd b. Hârise'nin hazırladığı yemeğe onu davet etmiş, ancak Zeyd putlar adına kesilmiş etten yemediğini söyleyerek puta tapanları eleştirmiştir. Hz. Muhammed'in bu konuşmadan sonra kendisine peygamberlik gelinceye kadar hiçbir puta dokunmadığı ve onlar için kurban kesmediği (İbn İshak, s. 98), bazı rivayetlere göre ise putlar adına kesilmiş etten yemediği belirtilmektedir (*Müsned*, I, 189-190; konu hakkında ayrıca bk. a.e., II, 68-69, 89-90, 127; Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 24, "ez-Zebâ'ih ve'ş-şayd", 16; Nesâî, "Menâkıb", 13; Ebû Ya'lâ, XIII, 170-172; Taberânî, V, 86-87; Hâkim, III, 216-217; Zehbî, *A'lâmü'n-nübelâ*?, I, 124-135).

Sünnet olan ve Kâbe'yi tavaf eden herkesin Câhiliye Arapları tarafından Hanîf kabul edildiği, Hz. İbrâhim'in şeriatına ait çok az şeyin bilindiği bir dönemde Zeyd, Câhiliye toplumunda yaygın olan birçok âdet ve uygulamadan uzak durur, zinaya (veya ribâyâ) karşı insanları uyarır, kız çocuklarının diri diri gömülmesini engellemeye çalışır, babaları tarafından gömülme istenen kızların geçimini üstlenir, yetişkin hale gelinceye kadar onlara bakardı. Zeyd'in oğlu Saîd, Hz. Ömer'le birlikte Resûl-i Ekrem'in yanına giderek, "Eğer babam size erişebilseydi iman ederdi, onun başışlanmasını dileyebilir misiniz?" diye sormuş, Resûl-i Ekrem de, "Elbette onun için istiğfar ederim, o tek başına bir ümmet olarak haşredilecektir" cevabını vermiştir (*Müsned*, I, 189-190; İbn İshak, s. 99-100). Resûl-i Ekrem'in bu sözlerinden hareketle Zeyd ve onun gibi muvahhidler fetret ehlinde sayılmış, sahâbî kabul edildikleri halde bazı sahâbe tabakatlarında kendilerine yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 189-190; II, 68-69, 89-90, 127; İbn İshak, *es-Sire*, s. 95-100; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 161-162; IV, 383-385; Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *Müsned* (nşr. Hüseyin Selîm Esed), Dimaşk-Beyrut 1409/1988, XIII, 170-173; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru ihyâi't-türâsî'l-Arabî), V, 86-87; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 216-217; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XIX, 493-516; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 347-374; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 295-296; Zehbî, *A'lâmü'n-nübelâ*?, I, 124-135; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: es-Siretü'n-nebeviyye*, s. 80-92; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XIV, 297-301; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 569-570; Neşet Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara 1982, s. 162-164; İsmail Cerrahoğlu, "Kur'an-ı Kerim ve Hanîfler", *AÜİFD*, XI (1963), s. 81-92; M. Lecker, "Zayd b. 'Amr", *El'* (İng.), XI, 474-475; Metin Yurdagür, "Fetret", *DİA*, XII, 475; Şaban Kuzgun, "Hanîf", a.e., XVI, 36-38.



HALİT ÖZKAN

ZEYD b. DESİNE

(زيد بن الدثنة)

Zeyd b. ed-Desine b. Muâviye
el-Ensârî el-Hazrecî el-Beyâzî
(ö. 4/625)

Sahâbî.

Medineli Hazrec kabilesinin Beyzaoğulları koluna mensuptur. Hz. Peygamber hicretten sonra Zeyd'i Hâlid b. Bükeyr ile kardeş yapmıştır. Zeyd, Bedir ve Uhud gazvelerine de katıldı. Uhud Gazvesi'nden sonra Adal ve Kâre kabilelerinden bir heyet Medine'ye gelerek Resûlullah'a kabilerinde İslâmiyet'in yayılmaya başladığını ve kendilerine dini öğretecek kimselere ihtiyaç duyduklarını söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, hicretin otuz altıncı ayında (Safer 4 / Temmuz 625) aralarında Zeyd b. Desine'nin de bulunduğu yedi (veya on) kişilik bir heyeti Âsim b. Sâbit'in başkanlığında yola çıkardı (Buhârî, "Cihâd", 170, "Megâzî", 10, 13, 28; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 105). Heyetin bir vazifesi de Mekke yakınlarına kadar gidip Kureyş müşrikleri hakkında bilgi toplamaktı. Heyet, Hüzeyl kabilesi topraklarında bulunan Recî' suyuna ulaştığında Lihyânoğulları'ndan 100 kadar okçu ile karşılaştı. Zeyd b. Desine, Hubeyb b. Adî ve Abdullah b. Târik dışındaki sahâbiler onlarla çarpışırken şehid oldu. Ardından Abdullah b. Târik'da öldüren müşrikler Zeyd b. Desine ile Hubeyb b. Adî'yi esir alıp Mekke'ye götürdüler ve Bedir'de öldürülen yakınlarının intikamını almak isteyen Mekkeliler'e köle olarak sattılar. Zeyd b. Desine'yi Safvân b. Ümeyye satın aldı ve onu zincire vurarak hapsetti. Zeyd hapis-te kaldığı sürece geceleri namaz kılip gündüzleri oruç tuttu. Putlar adına kesilen hayvanların etinden yemeyeceğini söyledi. Onun bu davranışını şaşkınlıkla izleyen Safvân, müşriklerin ileri gelenlerinden olup Bedir'de öldürülen babası Ümeyye b. Halef'in intikamını ondan almaya karar verdi. Arkadaşı Hubeyb gibi Zeyd de kendisine yapılan çeşitli eziyetlere katlandı ve dinini terketmedi. Her ikisi de haram aylardan sonra öldürülmek üzere Harem sınırları dışındaki Ten'im (Ye'cec) mevkiine götürüldü. Zeyd öldürülmeden önce iki rek'at namaz kılmak istediğini söyledi. Namazdan sonra müşriklerin dininden vazgeçmesi halinde serbest bırakılacağı yönündeki sözlerle iltifat etmedi. Bu sırada yanına gelen Ebû Süfyân, "Ey Zeyd, Allah aşkına doğru söyle! Şimdi senin yerine Muhammed'in öldürülmesini, böylece evine dönmeyi istemez miydin?" deyince Zeyd

şu cevabı verdi: "Yemin ederim ki şu anda ailemin yanına dönmek bir yana Muhammed'in ayağına bir diken batıp onu incitse gönlüm ona bile razı olmaz." Bu cevap karşısında Ebû Süfyân şaşkınlık içinde şu sözleri söyledi: "Doğrusu Muhammed'e inananların onu sevdiği gibi bir başkasını seven kimseyi görmedim". Zeyd b. Desine, Safvân b. Ümeyye'nin âzatlısı Nistâs tarafından bir ağaca bağlanarak okla şehid edildi (ayrıca bk. RECİ' VAK'ASI).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 294-295, 310-311; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 354-363; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 53, 55-56; III, 389; VIII, 302; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Halil Me'mûn Şihâ), Beyrut 1418/1997, II, 243-244; İbn Balaban, *el-İhsân fi takrîbi Şahîhi İbn Hibbân* (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1412/1991, XV, 512-513; Zehbî, *Târîhu'l-İslâm: el-Megâzî*, s. 230-235; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 565-566; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), IV, 14-30; M. Yaşar Kandemir, "Hubeyb b. Adî", *DİA*, XVIII, 266-267; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Recî' Vak'ası", a.e., XXXIV, 510-511.



ZEKERİYÂ GÜLER

ZEYD b. EBÛ ÜNEYSE

(زيد بن أبي أنيسة)

Ebû Üsâme Zeyd
b. Ebî Üneyse er-Ruhâvî el-Kûfî
el-Cezerî el-Ganevî
(ö. 125/743 [?])

Tebeu't-tâbiine mensup muhaddis
ve fakih.

91 (710) yılında doğdu. Aslen Kûfeli olup Benî Ganî b. A'sur'un âzatlısıydı. Daha sonra Cezire bölgesinin Ruhâ (Urfa) şehrine yerleşti. Rivayetlerine güvenilmeyen Yahyâ b. Ebû Üneyse'nin Zeyd'in kardeşi olduğu bilinmektedir. Bizzat Zeyd'in, "Kardeşim Yahyâ'dan hiçbir şey rivayet etmemin, çünkü o yalancısıdır" dediği nakledilmiştir (Ukaylî, IV, 1505; İbnü'l-Cevzî, III, 191). Zeyd b. Ebû Üneyse Adî b. Sâbit, Amr b. Dînâr, Atâ b. Ebû Rebâh, Abdülmelik b. Umeyr, Câbir el-Cu'fî, Ebû Hâzim Seleme b. Dînâr, Ebû İshak es-Sebîî, Ebû'z-Zinâd, Hammâd b. Ebû Süleyman ve İbn Şihâb ez-Zührî gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Ancak Hilâl b. Alâ onun Zührî'den hadis işitmediğini söylemiştir. Kendisinden hadis nakledenler arasında hocalarından Fülehy b. Süleyman ile Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân, Ca'fer b. Burkân, Ebû Abdurrahîm Hâlid b. Yezîd el-Harrânî, Ebû Hâlid Yezîd b. Abdurrahman ed-Dâlânî, İbrâhim b. Cüreyr er-Ruhâvî, Ebû Hanîfe, Ma'kal b. Ebeydullah el-Cezerî, Mâlik b. Enes, aynı zamanda hocası olan Mücâlid b. Saîd el-Hemedânî gibi isimler yer